

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Hizmette Kuram ve Uygulama: Sosyal Çalışmacıların Uygulamada Kuramsal Bilgi Kullanımları*

*Theory and Practice in Social Work: Social Workers' Use of Theoretical Knowledge in Practice*İsmail KURUHALİL¹, Melek İPEK²

¹ Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ismailkuruhalil@aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4581-3729

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, melekipek@aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2955-5048

Başvuru: 28.11.2021
Kabul: 15.10.2022

Atıf:
Kuruhalil, İ ve İpek, M. (2022). Sosyal hizmette kuram ve uygulama: Sosyal çalışmacıların uygulamada kuramsal bilgi kullanımları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(4), 1183-1208. DOI: 10.33417/tsh.1029334

ÖZ

Kuramsal bilgi, profesyonel ve etik değerlere bağlı bilimsel uygulama gerçekleştirmede sosyal çalışmacılar için rehber niteliğindedir. Kuramla uygulama birlikteliğinin sağlanması ve kuram bilgisinin uygulamaya aktarımı öteden beri sosyal hizmetin temel tartışma konuları arasında yer almıştır. Bu çalışma; İstanbul'da kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan 20 sosyal çalışmacının uygulamada kuramsal bilgi kullanımları ve bunu etkileyen koşulları irdelemektedir. Çalışma sonunda elde edilen bulgular kuram kullanımının sosyal çalışmacının ilgisi, çalışma biçimi, kurumsal yapı, yöneticiler, müracaatçı kitlesinin yoğunluğu, deneyim süresi, bürokrasi ve yönetsel koşullar zemininde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Sosyal çalışmacılar en sık güçlendirme, ekolojik yaklaşım ve sistem kuramını kullanmakta, ancak hızlı ve sonuç odaklı çalışma koşulları kuramsal bilgi kullanımını sınırlamaktadır. Bulgular, sosyal çalışmacıların kuramsal bilgiyi çoğunlukla içselleştirmiş bir şekilde farkında olmadan kullandıklarına; az sayıda sosyal çalışmacınsa kuramsal bilgiyi farkındalıkla bilinçli bir tercih olarak uygulamada kullandıklarına işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet, kuramsal bilgi, kuram kullanımı

ABSTRACT

Theoretical knowledge is a guide for social workers in performing professional and ethical scientific practice. Ensuring the unity of theory and practice and the transfer of theoretical knowledge to practice have been among the main discussion topics of social work for a long time. This work; it examines the practical use of theoretical knowledge by 20 social workers working in public institutions, local governments and non-governmental organizations in Istanbul and the conditions affecting it. The findings obtained at the end of the study reveal that the use of theory is shaped on the basis of the social worker's interest, working style, institutional structure, managers, density of clientele, duration of experience, bureaucracy and managerial conditions. Social workers most frequently use empowerment, ecological approach and systems theory, but fast and result-oriented working conditions limit the use of theoretical knowledge. Points out that a small number of social workers use theoretical knowledge in practice as a conscious choice with awareness.

Keywords: Social work, theoretical knowledge, use of theory

* Bu çalışma "Kuramdan Uygulamaya: Sosyal Çalışmacıların Kuramsal Bilgiyi Kullanma Durumları" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Kurama ilişkin farklı tanımlar bulunmaktadır. Kuram, genel olarak bilgiyi düzenli biçimde açıklayan fikirler ve varsayımlar olarak tanımlanmaktadır (Payne, 2020). Duyan'a (2016) göre kuram; bir şeyi açıklamaya yarayan düşünce sistemi veya önerme ile olanı ve nedenini açıklama isteğidir. Kuram; durumlar ve davranışları tahmin etme, açıklama ve değerlendirme yapmada çerçeve sunar (Teater, 2015). Sosyal hizmette kullanılan kuramlar da uygulamada neyin nasıl yapılacağı konusunda yol göstericidir. Kuram, sosyal çalışmacıların birey, grup, topluluklar ve topluma bakış ve yaklaşımına yön veren uygulamaların bir bileşenidir (Teater, 2015). Payne (2020) kuramın düşünmeyi ve bilgi gerçekliğini, uygulamanın ise ne yapılacağını tarif ettiğini belirtir. Hicks (2016) ise sosyal hizmet ve kuram ilişkisinde bazı ortak temalara vurgu yapar. Buna göre kuram, fenomenleri açıklamakta bir çerçeve olarak, açıklayıcı, uygulamaya temel oluşturan sosyal-politik bir yapı ve özünde bir uygulama biçimidir.

Sosyal hizmet kuramları konusunda farklı sınıflamalar bulunsa da ortak açıklamaları içeren bir sınıflamada üç ana kategoriden söz edilebilir (Sibeon, 1990'dan aktaran Payne, 2020; Trevithick, 2008; Gentle-Genitty vd., 2014). Bu kategorilerden ilki *insanları, durumları ve olaylara ilişkin anlayışı açıklayan* kuramlardır (Trevithick, 2008). Bu kuramlar, insan davranışlarını açıklamak için kullanılır ve sosyoloji, psikoloji, hukuk, sosyal politika vb. gibi diğer sosyal bilimlerden alınmıştır (Thyer, 2001; Sibeon, 1990'dan aktaran Payne, 2020; Trevithick 2008). İkincisi *sosyal hizmetin görevlerini, amaçlarını ve rollerini analiz eden kuramlardır* (Trevithick, 2008). Bu kuramlar Marksist, feminist kuramlar gibi sosyal hizmetin amacını açıklayan söylemleri içerir (Sibeon, 1990'dan aktaran Payne, 2020). Üçüncüsü ise *uygulama kuramları* olarak adlandırılır (Trevithick, 2008). Bu kuramlar sorunlar, roller ve uygulama becerileriyle ilgili bilgi sağlayarak müracaatçılar ve sorunları hakkında anlatılarla bilgilerin tutarlı bir şekilde anlamlandırılması ve uygulamayla bütünleştirilmesine olanak tanır (Payne, 2020; Gentle-Genitty vd., 2014; Trevithick, 2008; Simon, 1994). Perspektifler, modeller, çerçeveler ve açıklayıcı kuramlar bu çerçeve içinde yer alır (Payne, 2020). Perspektifler değer yüklü olarak olaylara bakış açısı sağlar. Hümanizm ve feminizm bunun örneği olabilir (Tuncay, 2019). Çerçeveler; bilgiyi sistematik olarak düzenlemeye ve analiz etmeye yarar ve sistem kuramı bu grup içinde yer alır (Payne, 2020). Modeller; görev merkezli yaklaşımda olduğu gibi yapısal tariflerle uygulamanın tutarlı olmasına yardım ederek düzenleyici bir rol üstlenir (Payne, 2020; Tuncay, 2019). Açıklayıcı kuramlarsa neden ve nasıla ilişkin açıklamaları içerir, bunlara bilişsel davranışçı terapi (BDT) örnek verilebilir (Tuncay, 2019).

Bir başka sınıflamaya göre sosyal hizmet kuramları; geniş kapsamlı kuramlar (uygulama perspektifleri), orta kapsamlı kuramlar (uygulama kuramları) ve dar kapsamlı kuramlar (uygulama modelleri) olarak ele alınmıştır (Coulshed ve Orme, 1998; Langer ve Lietz, 2015). Geniş kapsamlı kuramlar; Freudçu ve Marksist kuramlar gibi insan doğasını neyin motive ettiğine

ilişkin açıklamalar sunar (Coulshed ve Orme, 1998). Bu doğrultuda çevresi içinde birey, problem çözüme, güçlendirme perspektiflerinin sosyal hizmet uygulamalarının temelini oluşturduğu belirtilir (Langer ve Lietz, 2015). Orta kapsamlı kuramlar bağlanma, kayıp vb. gibi belirli fenomenlerin neden ve sonuçlarını açıklamaya çalışır (Coulshed ve Orme, 1998). Bilişsel teori, davranışçılık ve kriz teorisi gibi uygulama kuramlarının ise perspektiflere göre daha spesifik olduğu, uygulamaya daha fazla yön verdiği, ancak her duruma uygulanamayacağı belirtilir (Langer ve Lietz, 2015). Çözüm odaklı kısa terapi, motivasyonel görüşme gibi dar kapsamlı uygulama modelleri ise müracaatçılarla çalışmada neyin nasıl yapılacağına dair kılavuzluk eder (Langer ve Lietz, 2015).

Sosyal hizmet kuramlarına ilişkin farklı bakış açılarını yansıtan sınıflandırmalar, kuramları farklı şekillerde ele alsa da sınıflandırmaların hemen hepsinde kuramları uygulama açısından ifade etmenin izleri sürülmektedir. Bu durum kuramı uygulamaya yaklaştırma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu boyutta kuramsal bilginin, sosyal çalışmacının beceri ve değerlerini şekillendirerek kendi yapabilirliklerinin farkına varmasına; müracaatçıyı, sosyal sorunları, güçleri, sınırlılıkları, kaynakları, sosyal yapıyı anlamasına olanak tanıdığı söylenebilir.

Sosyal Hizmette Kuramdan Uygulamaya

Sosyal hizmet uygulaması; sosyal hizmetin geneli anlayışı doğrultusunda mikro, mezzo ve makro düzeylerde güçlendirme, sosyal değişim ve sorun çözme ile şekillenen bileşenlerden oluşmaktadır. Sheafor ve Horejsi (2016) kuram ve uygulama bütünlüğüne dikkat çekerek; sosyal çalışmacıların müracaatçıya destek sürecinde değişim için planlama yapmada ve genel strateji oluşturmada kuramsal bilgidен yararlandığını ifade etmektedir. Payne (2020) kuramın sosyal çalışmacıların karmaşık insan davranışları ve sosyal olgularla uğraşırken neye odaklanacaklarını bilmelerini sağladığından söz ederek kuramların öz disiplini yüksek profesyoneller olunmasına katkı sağladığına işaret eder.

Sosyal hizmet uygulamasında kuramsal bilgi kullanımına dair yapılan bazı çalışmalar (Simon, 1994, Oko, 2008; Gentle-Genitty vd., 2014; Harms ve Connoly, 2015; Teater, 2015; Lub, 2019; Payne, 2020; Tuncay, 2020; Duyan, 2016; Özbesler, 2017) kuram bilgisinin sosyal hizmet kullanımındaki yararlarına dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarda dile getirilen argümanlar ise şöyledir:

Eleştirel Değerlendirme ve Açıklama: Kuramsal bilgi müracaatçının durumunu biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden eleştirel şekilde değerlendirmeyi ve açıklamayı sağlar. Sosyal çalışmacı kuram bilgisine dayanarak müracaatçıların davranışlarını öngörür, değerlendirir ve soruna açıklama getirir.

Anlama: Kuramsal bilgi, insana ilişkin davranış, olay örgüsü, karakterler ve niyetleri birbiriyle ilişkilendirerek anlamlandırmayı sağlar. Sosyal çalışmacılara kaotik bir ortamda net bir çerçeve sunar.

Test Etme: Kuram, iddiaların uygunluğunu test ederek problem çözme sürecinin doğasını ve yönünü belirler ve bu yolla değişim elde edilebilir.

Rehber Olma: Kuramsal bilgi, sosyal çalışmacının ne arayacağını ve müdahalede hangi adımları atması gerektiğini bilmesine destek olarak bir başlangıç noktası sağlar. Planlı müdahale sürecinin her aşamasında rehberlik eder ve sosyal çalışmacının organize bir plan yapabilmesine olanak tanır.

Profesyonel Yetkinlik Sağlama: Kuramsal bilgiyle sosyal hizmet, bilimsel olmayan yardım yöntemlerinden ayrılır. Kuramsal bilgi sosyal hizmeti profesyonel bir niteliğe ulaştırır.

Etik Değerlere Bağlılık ve Hesap Verilebilirlik Sağlama: Kuramsal bilgi, sosyal hizmet uygulamalarının sosyal hizmet etiği ve değerleri bağlamında yürütülmesini sağlar.

Kuram bilgisinin sosyal hizmet uygulamasında kullanılmasının önemini dile getiren bu görüşler yanında kuram ve uygulama arası ilişki üzerinde karşıt görüşler de bulunmaktadır. Bu konudaki tartışmalar iki görüş etrafında şekillenmektedir. İlk görüş uygulamanın kuram içermediğini, ikincisi ise uygulamanın kuram temelli olduğunu savunmaktadır (Gentle-Genitty vd., 2014). Kuramsal bilginin gerekliliği üzerinden yapılan tartışmalarda Simon (1994) sosyal hizmet uygulayıcılarının kuramsal bilgiyi öğrenmelerinin gerekli olduğunu; kuramın vaka değerlendirmesi, nedensel açıklama, müdahale planlaması ve değerlendirmede kavramsal bir bakış açısı sağladığını ifade eder. Thyer (1994) ise kurama odaklanmakla uygulamanın teknik ve beceri yönünün ihmal edildiği ve çok sayıda kuramı öğrenmede ustalaşmanın mümkün olmadığını vurgular.

Kuram ve uygulama arasındaki zaman zaman bulanıklaşan alana dair tartışmalardan biri de teoriyle pratik yani akademi ile alan arasında boşluğun varlığını belirten “kültür boşluğu” kavramıdır. Sheldon (1978) sosyal hizmetin akademik yönü ve pratik yönü arasında kültür boşluğu olduğunu ifade ederek “kuramsal alt kültür” ve “uygulama alt kültürü” kavramlarını ortaya atmıştır. Bu alt kültürler çatışan bazı unsurları taşımaktadır. Buna göre kuram akademisyenlerin saha ise uygulayıcıların alanı olarak görülmektedir (Thompson, 2000). Sosyal çalışmacıların uygulamada belirli kuramları öne alarak çalışmalarını bir başka tartışmayı da gündeme getirmektedir. Buna göre sosyal çalışmacıların öznel görüşleri, değer yönelimleri ve dünya görüşleri bazen belirli kuramları tercih etmelerine neden olabilmektedir (Tsang, 1998). Payne (2020) bu durumu “kuram politikası” olarak adlandırmaktadır. Ancak, kuramın politize edilmesi olarak da ifade edilebilen bu eğilimin diğer kuramları ihmal ile birlikte sosyal çalışmacının alanını daraltarak genelci sosyal hizmet uygulaması için tehdit oluşturabileceği düşünülebilir.

Kuram ve uygulama arasındaki sınırlılıklara işaret eden unsurlardan biri de “sosyal hizmet uygulamalarındaki sezgisel süreç”tir (Sheppard, 1995). Buna göre müracaatçıyı anlamanın aynı

zamanda sezgisel bir süreç gerektirmesi ve sezgilerle hareket etmenin kolaylığı, kuramsal bilginin göz ardı edilmesi riskini de taşıyabilmektedir.

Bir başka unsur da sosyal çalışmacıların özneliği ile ilgili olarak “kendini geliştirme”dir. Burada mezuniyet sonrasında alandaki güncel kuramların izlenmemesi ile bilgiden uzaklaşılması riski konu edilmektedir (Al-Ma’seb vd., 2015). Bir diğer unsur ise belirli süre deneyim kazanan sosyal çalışmacıların deneyimlerine güvenerek kuramsal bilgiyi arka plana atma riskidir.

Kuramsal bilginin ve uygulamanın doğası, sosyal çalışmacı ve müracaatçının özellikleri, uygulama yapılan ortamın koşulları gibi faktörler kuramsal bilginin uygulamaya aktarımını etkilemekte ve kuramla uygulama arasındaki bulanıklık da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmetin doğa bilimleri gibi bir kesinliğinin olmaması, deneyim, sezgi ve becerilerle harmanlanmasında sorunlara neden olabilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016).

Sosyal hizmetin beceri ve değer temeli ile birlikte giden ve bilgi temeli içinde önemli bir yeri olan kuramın sosyal hizmet uygulamasında nasıl konumlandığı ve işlevselliği önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı da sosyal çalışmacıların mesleki uygulamalarda kuram kullanımlarına ilişkin var olan durumu belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın ana soruları şunlardır:

- Sosyal çalışmacılar uygulamada kuramsal bilgi kullanmakta mıdır?
- Sosyal çalışmacılar hangi kuramları daha fazla kullanmaktadır?
- Uygulamada kuramsal bilgi kullanımında yaşanan sınırlılıklar var mıdır? Bu sınırlılıklar nelerdir?
- Sosyal çalışmacıların kuram kullanımında eğitim, mesleki gelişim süreçleri ve süpervizyonun yeri nedir?
- Sosyal çalışmacıların kuram ve uygulama arasındaki ilişki hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Sosyal çalışmacıların kuramsal bilginin sosyal hizmete katkıları konusundaki öznel görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik desende yürütülmüştür. Nitel araştırma; insana ilişkin algı ve olayların doğal ortamında bütüncül ve yorumlayıcı anlayışla derinlemesine ele alınması amacıyla gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı bilgi üretme biçimidir (Baltacı, 2019). Nitel araştırmada neden-sonuç ilişkisini ön planda tutma amacı yoktur, araştırmacı öznel bakış açısına önem vererek olayların bağlamı ve değer sistemleri içerisinde bilgiye ulaşmaya çalışır (Karataş, 2015). Fenomenolojik anlayış ise bir fenomen ya da kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerin ortak anlamlarına ulaşma çabasını ifade eder; fenomeni tanımlamayı, fenomenle ilgili deneyimi olan kişilerden veri toplamayı, verileri deneyimlerin özünü içeren bütüncül bir şekilde ortaya koymayı kapsar (Creswell, 2013).

Araştırmanın Özneleri

Araştırmanın öznelerini, İstanbul'da lisans eğitimi sosyal hizmet olan 20 sosyal çalışmacı oluşturmaktadır. Araştırmanın öznelerinden kamu kuruluşlarında çalışan 9 kişiden 5'i yaşlı, çocuk ve engelli alanında; 4'ü tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında çalışırken; STK'larda görev yapan 5 sosyal çalışmacı göç alanında ve 1 sosyal çalışmacı ise yaşlılarla çalışmaktadır. Yerel yönetimlerde görev yapan 6 sosyal çalışmacı ise sosyal yardım alanında çalışmaktadır. Öznelere ulaşılmasında sosyal hizmetin farklı alanlarında ve kurumlarında çalışanlar olmasına özen gösterilerek sosyal hizmetin çoğu alanını kapsayacak ortak verilere ulaşılması hedeflenmiştir. Öznelerinin belirlenmesinde çalışmaya hız ve pratiklik kazandırması nedeniyle kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, yuvarlandıkça büyüyen kartopu benzeşimiyle belirli ağda birbirleriyle doğrudan veya dolaylı bağlantılı olan kişilere ulaşmayı içerir (Neuman, 2014). Bu çalışmada da her bir katılımcının farklı isimleri vermesi ile öznelere ulaşılmış ve süreç ilerledikçe farklı katılımcıların aynı kişileri işaret etmesi ve yeni isimlere ulaşamaması nedeniyle incelenebilecek olan sınıra ulaşıldığı fark edilerek görüşmeler belli bir sayıda tamamlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada nitel araştırma deseninde sıklıkla kullanılan veri toplama yöntemi olan derinlemesine görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşme, konunun bütüncül şekilde sorgulanmasına ve detaylı cevapların alınmasına yönelik çoğunlukla açık uçlu soruların yer aldığı bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2016). Araştırmacı tarafından soru listesinin hazırlanmasında öğretim üyeleri ve alanda çalışan sosyal çalışmacıların görüşlerine başvurulmuştur. Görüşmelere başlamadan önce alanda çalışan iki sosyal çalışmacıyla pilot görüşme yapılmış, soruların anlaşılabilirliği ve görüşmenin akışı gözden geçirilerek soru listesine son hali verilmiştir. Görüşme soru listesinin ilk bölümünde katılımcıya ait sosyo-demografik bilgilere, sonraki bölümlerde kuramsal bilgi farkındalığına ve uygulamada kuramsal bilgi kullanımı ile kuram kullanımını etkileyen etmenlere dair sorular yer almıştır. Yüz yüze yapılması planlanan görüşmeler, pandemi nedeniyle online ortamda devam etmiştir. Görüşmelerin online yapılması belli sınırlılıklar getirse de görüşmelerin mesai dışı saatlerde de yapılabilmesi hem katılımcılara hem de araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Görüşmeler, ortalama 45-90 dakika aralığında sürmüş ve 2020 yılı Kasım-Aralık aylarında gerçekleşmiştir. İzinle ses kaydı alınan katılımcılardan online ortama aktarılan bilgilendirilmiş onam formunu doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları bilgisayar ortamında tam metin deşifre edilerek öncelikle kodlanmış ve ortak temalar belirlenerek betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizin ilk aşaması olan çerçeve oluşturma aşaması dikkate alınarak araştırma soruları ve kavramsal çerçeve gözden geçirilmiş, verilerin ele alan üç ana tema belirlenmiştir. Temalar

uygulamada kuramsal bilgi kullanımı, sosyal çalışmacıların kuramsal bilgi kullanımını etkileyen faktörler ve sosyal hizmette kuram ve uygulamaya ilişkin düşünceler olarak şekillenmiştir. İkinci aşamada oluşturulan çerçeve ve temalara göre veriler ayrıntılı olarak okunup düzenlenmiş ve bulgularda kullanılacak güçlü alıntılar seçilmiştir. Sonraki aşamada düzenlenen veriler tanımlanarak gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son aşamadaysa tanımlanan bulgular akış içerisinde anlamsal ve ilişkisel bütünlükte ortaya konmuştur.

BULGULAR

1. Sosyal Çalışmacılara Ait Sosyo-Demografik Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu kadınlardan oluşmakta, yaş aralıkları 23-53 arasında değişmektedir. Sosyal çalışmacıların alanda çalışma süreleri 10 ay ile 26 yıl arasında değişmektedir. Katılımcı sosyal çalışmacıların, 8'i yüksek lisans eğitimine devam etmekte, 2'si yüksek lisans mezunu ve 4'ü doktora eğitimini sürdürmektedir.

Tablo 1: Sosyal Çalışmacıların Sosyo-Demografik Bulgularına İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Lisans Mezuniyeti	Eğitim Düzeyi	Çalıştığı Kurum	Çalışma Süresi
SÇ 1	Kadın	24	2019	Yüksek Lisans	STK (Yaşlılık)	10 ay
SÇ 2	Kadın	29	2017	Yüksek Lisans	Kamu (Yaşlılık)	1 yıl 7 ay
SÇ 3	Kadın	25	2019	Yüksek Lisans	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	1 yıl 1 ay
SÇ 4	Erkek	33	2012	Doktora	Kamu (Tıbbi Sosyal Hizmet)	9 yıl
SÇ 5	Erkek	26	2017	Yüksek Lisans	Kamu (Psikiyatrik Sos. Hizmet)	1 yıl 3 ay
SÇ 6	Kadın	24	2019	Yüksek Lisans	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	1 yıl
SÇ 7	Kadın	34	2011	Doktora	Kamu (Çocuk)	9 yıl
SÇ 8	Erkek	49	1994	Lisans	Kamu (Tıbbi Sosyal Hizmet)	26 yıl
SÇ 9	Kadın	30	2014	Lisans	STK (Göç)	6 yıl
SÇ 10	Kadın	33	2017	Yüksek Lisans	STK (Göç)	5 yıl
SÇ 11	Kadın	29	2014	Yüksek Lisans	STK (Göç)	6 yıl
SÇ 12	Erkek	36	2012	Lisans	Kamu (Engelli)	7 yıl
SÇ 13	Erkek	30	2012	Doktora	Kamu (Çocuk)	6 yıl
SÇ 14	Kadın	38	2005	Yüksek Lisans	Kamu (Tıbbi Sosyal Hizmet)	15 yıl
SÇ 15	Erkek	53	1993	Lisans	Kamu (Sosyal Yardım)	25 yıl
SÇ 16	Kadın	34	2009	Doktora	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	12 yıl
SÇ 17	Kadın	25	2017	Lisans	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	1 yıl 6 ay
SÇ 18	Kadın	41	2002	Yüksek Lisans	STK (Göç)	11 yıl
SÇ 19	Kadın	23	2019	Lisans	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	1 yıl 6 ay
SÇ 20	Kadın	25	2017	Lisans	Yerel Yönetim (Sosyal Yardım)	2 yıl 6 ay

2. Kuramdan Uygulamaya: Uygulamada Kuramsal Bilgi Kullanımına İlişkin Bulgular

2.1. Kuramsal Bilgi Kullanımı ve Farkındalık

Araştırma bulguları, sosyal çalışmacıların tamamının kuramsal bilgiyi kullandığını ortaya koymaktadır. Çoğu sosyal çalışmacı kuramı içselleştirmiş bir şekilde, farkında olmadan ve otomatik olarak kullandığını ifade etmektedir. Katılımcıların daha azı ise kuramsal bilgi kullanımında farkındalığa sahip olduğunu ve içselleştirmiş bir şekilde kullanmaktansa farkındalığa sahip olarak kullanmayı daha önemli bulduğunu ifade etmektedir. Ancak farkındalıkla kuram kullanımının en fazla yüksek lisans ve doktora eğitimi almakta olanlar ile mesleki gelişim çabası içinde ek eğitimlerini

sürdürenlerde olduğu görülmektedir. Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ14 lisansüstü eğitimin, sosyal yardım alanında çalışan SÇ 16 ise doktora eğitiminin kuram kullanımında farkındalığı arttırdığını vurgulamaktadır:

“Şimdi aslında yüksek lisans öncesi ve yüksek lisans sonrası şeklinde kendimi değerlendirebilirim. İlk alana başladığımda uzun uzun müdahale planlarını yazıyordum. Olmuyor yani yetişemiyorsun vakalara, müdahale planlarını uygulayamıyorsun. Şu kuramda bunu mu uygulamıştık, burada şu kuramı mı düşündüm, hangi yaklaşımla buna yaklaştım falan. Sonra bir bakıyorsunuz ki alan sizi kendi içine çekmiş, yüksek lisansla uygulama becerisi kazandım.” SÇ 14

“Ben muhtemelen çok böyle akademiye bulaşmasaydım, belki kuramsal bilgiye ihtiyaç duymuyor gibi hissedebilirdim kendimi. Bu da sosyal hizmet uzmanlarının bence cehaleti gibi oluyor. Yani sahada var öyle beraber çalıştığımız insanlar oluyor.” SÇ 16

Göç alanında çalışan bir sosyal çalışmacı ise kuramları farkındalıkla kullanmanın önemi hakkında şunları söylemektedir:

“Farkında olarak kullanmak daha önemli bence; çünkü profesyonel bir iş. Farkında olarak kullandığımız zaman aslında o teorik bilgi vakanın çözümlenmesi için yol gösteriyor. Farkında olmadan yaptığımız şey çok profesyonel olmuyor ama biz her yerde profesyonel meslek elemanlarıyız diyoruz.” SÇ 11

Kuramsal bilginin farkında olmadan kullanımı; katılımcılar tarafından uygulamanın içine işleme, içselleştirme, reflekse dönüşme gibi kavramsal anlatılarla belirtilmektedir. Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ 8; kuram kullanımını içselleştirdiğini, hangi kuramı kullandığını düşünmediğini, bunun da deneyimle harmanlandığını ifade etmektedir. Göç alanında çalışan SÇ 9 da farkında olmadan kuram kullandığını ifade etmektedir:

“Aslında kuramsal bilgileri evet biliyoruz ama bunu ben bu kuramsal bilgiye dayanarak yapıyorum diye olmuyor tabi ki meslek hayatında. Yaptıktan sonra diyoruz ki ‘he, ben bunu buna göre yapmışım’ diyoruz. Yani bu zaten içimize işlemiş bu bilgiler.” SÇ 9

Sivil toplum kuruluşunda yaşlılarla çalışan bir sosyal çalışmacı kuramın önemi konusunda şunları söylemektedir:

“Evet yararlanıyorum. Kuram ve sosyal hizmet ayrılmaz bir bütündür. Kuram olmasaydı yaptığımız çalışmalar havada kalırdı. Hiçbir şekilde müracaatçının hayatına sağlıklı dokunamazdık.” SÇ 1

Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan bir başka sosyal çalışmacı ise kuramı önemli bulduğunu şu sözlerle belirtmektedir:

“Bence kuram çok önemlidir; çünkü yapacağınız ve yaptığınız bütün görüşmelerde, uygulamalarda yol gösteriyor.” SÇ 4

2.2. Uygulamada En Sık Kullanılan Kuramlar

Sosyal çalışmacılar, anlatılarda çoğunlukla kuram isimlerini bir arada kullanmaktadırlar. Bu durum sosyal çalışmacıların eklektik olarak çok sayıda kuramı bir arada kullandığını göstermektedir. Anlatılarda, 14 katılımcı güçlendirme, 11 katılımcı ekolojik yaklaşımı, 11 katılımcı ise sistem kuramını daha fazla kullandığını belirtmektedir. Katılımcılardan 4'ü ise kuram adı belirtmeden genelci sosyal hizmet yaklaşımını benimsediğini, 3 katılımcı çözüm odaklı yaklaşımı, 3 katılımcı motivasyonel görüşmeyi daha çok kullandığını söylemiştir. Psikodinamik yaklaşım, bilişsel davranışçı kuram, krize müdahale yaklaşımı, Gestalt, feminist kuram ise 2'şer katılımcı tarafından kullanılmaktadır. 1'er katılımcıysa transaksyonel analiz, öyküsel (narrative) terapi, sosyal yapılandırmacı yaklaşım, psikodrama yaklaşımı ve sanat terapileri gibi kuramlardan yararlandığını ifade etmiştir.

Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ 8, en çok sistem kuramına ve ekolojik kurama başvurduğunu ve özellikle vaka analizlerinde sistem kuramını kullandığını ifade etmiştir. Çocuk alanında çalışan SÇ 13 ise sistem kuramı, ekolojik kuram ve güçlendirme yaklaşımından yararlandığını şu sözlerle vurgulamıştır:

“Müracaatçılarla çalışırken temel kuramlardan özellikle sistem kuramı, ekolojik kuramlar ve güçlendirme yaklaşımını kullanıyoruz.” SÇ 13

Psikodinamik yaklaşım, bilişsel davranışçı kuram, krize müdahale yaklaşımı, Gestalt, çözüm odaklı yaklaşım, feminist kuram gibi farklı anlayışların kullanıldığına dair anlatılar da bulunmaktadır. Örneğin çocuk alanında çalışan SÇ 7 psikodinamik yaklaşımı kullandığını vurgulamaktadır. Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ 14 ise bilişsel davranışçı kuramdan söz etmektedir:

“Tabi ki dediğim gibi problemlerini de çözüyoruz, kısa süreli de yaklaşıyoruz veya bilişsel davranışçı kuram modelini de kullanıyoruz.” SÇ 14

Yine tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ 4 ve yaşlılık alanında çalışan SÇ 1 de genelci sosyal hizmet kapsamında birden fazla kuramı bir arada kullanıldığını deşinmektedir:

“Genelci yaklaşımla hepsini kullanarak hareket etmeye çalışıyorum.” SÇ 1

“Bir kuram yoktur. Yani sosyal hizmet genelci bakış açısıyla bakan bir yaklaşımı esas alır. Bir kuram zaten olamaz. Bizler şöyle bir yaklaşımda bulunamayız; sadece psikanaliz veya analitik bakış açısıyla bakamayız. Sadece medikal modelden yararlanamayız. Sadece ekolojik yaklaşımla bakamayız.” SÇ 4

Katılımcıların bir kısmı çalıştıkları alana, toplumsal koşullara ve kendi ilgilerine göre kuram kullandıklarını gösteren yanıtlar vermişlerdir. Örneğin yerel yönetimde sosyal yardım alanında çalışan SÇ 3, pandemi koşulları nedeniyle krize müdahale yaklaşımını sıklıkla kullandığını; yine yerel yönetimde çalışan SÇ 6 Gestalt kuramı ve çözüm odaklı yaklaşımla birlikte feminist kuramı kullandığını; tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan SÇ 10 tüberküloz hastalarıyla çalıştığı için motivasyonel görüşmeye önem verdiğini; göç alanında çalışan SÇ 11 ise motivasyonel görüşmeyi

ve transaksyonel analizi kullandığını belirtmektedir. Bulgular güçlendirme yaklaşımı, ekolojik yaklaşım ve sistem kuramının diğer kuramlara göre daha sık kullanıldığını göstermektedir. Bunun gerekçesinin de çerçeve kuramlar olarak bu kuramlara eğitim sürecinde fazla yer verilmesi olduğu düşünülmektedir. Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım ve güçlendirme yaklaşımının farklı çalışma alanlarında kullanıldığı izlenmektedir.

2.3. Mesleki Raporlarda Kuram Bilgisi

Bulgular sosyal inceleme, durum tespiti gibi raporlarda kurama ilişkin bilgi aktarımı yapılamadığını ortaya koymaktadır. Bunun önemli bir nedeninin ise uygulamalarda uzun süreli vaka yönetim sürecinin bulunmaması ve müracaatçı sayısının fazla olması ve niceliğe önem verilmesi ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

“Biz aslında vaka yönetiminde uzun süreli bir müdahale planı oluşturamıyoruz. Bizim yaptığımız iş ve kullandığımız sistemde sosyal inceleme raporu değil de durum tespit raporu yazıyoruz. Tabi ki onun içerisinde de kullandığımız kavramlar var ama fazla değil.” SÇ 6

Raporlarda kuramsal bilgi aktarımına dikkat edildiğini belirten anlatılar da bulunmaktadır. Örneğin SÇ 15; aile ve çift terapisi, psikodrama, Gestalt ve sanat terapisi gibi ek eğitimler alan bir sosyal çalışmacı olarak kuramsal bilgiyi raporlarına yansıttığını ve uzayan raporları nedeniyle eleştirilerle karşılaştığını belirtmektedir.

“Ben raporlarımı yazarken kullandığım teknikleri de yazarım. Mesela boş sandalye tekniği derim. ‘Bu teknik sonucunda şunlar tespit edilmiştir’ gibi. Daha sonra bunun kendi yaşamına yansiyici yönü ne, raporlarda bunları belirlerim. Bunun önemli olduğunu savunanlardanım. ‘O kadar uzun rapor yazmaya gerek var mı?’ gibi şikayetle karşılaştım.” SÇ 15

Çoğunlukla raporların yöneticiler tarafından okunmadığı ya da yöneticilerin rapor yazımına müdahale ettiğini belirten anlatılarda ise raporların niteliğine değil niceliğine bakıldığı ifade edilmektedir.

“Yöneticilerimiz niteliğe bakmıyor biraz niceliğe bakıyor. Bizim için önemli olan sayı diyor. Bana 10 tane rapor gönder ama içinde çok güzel değerlendirmişsin, kuramı uygulamışsin bilimselleştirmişsin ya da karşındaki insana hizmet verirken gerçekten tam bir hizmet vermişsin, ona bakmıyor.” SÇ 12

“Mesleki raporlarımız meslekten olmayan kişiler tarafından okunuyor ve değerlendiriliyor. Bu yüzden onların anlayacağı bir dile değiştirmek, dönüştürmek konusu biraz sıkıntılı.” SÇ 9

2.4. Kuramsal Bilginin Yönetici, Meslektaş ve Farklı Meslek Gruplarıyla Paylaşımı

Meslektaşlarla yapılan vaka görüşme ve tartışmalarında sözel olarak ve müracaatçyı konumlandırmada daha sık kuramsal bilgi kullanıldığı ancak farklı meslek gruplarıyla görüşmelerde kuramsal bilgiye ait bir kullanımın olmadığı belirlenmiştir.

“Biz başvursak da diğer meslek elemanları pek bilmediklerinden dolayı konuşamıyorsun. Genelde başvuruyorlar. Sosyal hizmet uzmanlarıyla kullanıyoruz.” SÇ 3

“Meslektaşlarımızdan birden fazla kişinin çalıştığı hastanelerde, bakanlıklarda ve yerel yönetimlerde düzenli şekilde olmasa bile kendi aralarında vaka tartışması oluyor, kuramsal bilgi kullanılıyor.” SÇ 8

Ancak yakın meslek gruplarıyla örneğin psikolog ve sosyologlarla olan vaka tartışmalarında ve paylaşımlarda kuramsal bilgi kullanıldığı belirtilmektedir. SÇ 2, sosyal hizmet alanında deneyimleri olan psikologlarla uzlaşabildiklerini ve konuşabildiklerini söylemektedir.

“Bizim çalıştığımız yer çocuk danışma merkezi olduğu için sürekli dirsek temasında olduğumuz uzman klinik psikologlar var.” SÇ 18

Diğer meslek gruplarıyla olan zorunlu ilişkilerde bilinçli bir şekilde kuramsal bilgiyi vurguladığını fakat zorluklar yaşandığını ortaya koyan anlatılar şöyledir:

“Emniyet mensuplarına özellikle vurguluyorum. Çocuklarla ilgili bir şeyleri umursamadıklarını fark ettiğim zaman kanunlarla, kavramlarla, kuramlarla falan konuşuyorum en azından beni atlatamayacaklarını anlasınlar. Benim işi takip edeceğimi ve bilgili olduğumu anlasınlar istiyorum yani.” SÇ 5

Yöneticilerle yapılan görüşmelerde çoğunlukla kuramsal bilgi kullanılmadığını, bazen çatışma yaşandığını, kuram kullanıldığında yöneticinin meslek elemanı olmasına veya bilgi düzeyine göre sürecin geliştiğini belirten anlatılar mevcuttur. Örneğin SÇ 2; müdürüyle paralel bakış açısı geliştiremediğini, sosyal hizmet alt yapısı olmadığı için kuramsal bazda bir analizi paylaşamadığını ifade etmiştir.

Kuramsal bilgiye o açıdan tabi ki başvuruyoruz ama şöyle ki mesela müdürümüzle aramızda aynı paralel bakış açısını yakalayamadık. Aynı düşünemiyoruz; çünkü o sosyal hizmet alt yapısından gelmiyor ve farklı boyutta bakıyor. O yüzden çelişki olabiliyor. SÇ 2

3. Kuramsal Bilgi Kullanımını Neler Etkiliyor?

3.1. Lisans ve Lisansüstü Eğitim

Sosyal hizmet eğitiminde yeterli düzeyde vaka tartışması yapılmadığı, lisansüstü eğitimin kuram kullanımı konusunda farkındalığı arttırdığına yönelik anlatılar dikkat çekmektedir.

“Vaka tartışmaları çok az yaptık. Vaka üzerinden gidip kuramsal çerçeveyi tartışsak belki daha akılda kalabilirdi. Bir taraftan hoca sürekli anlatmaya çalışıyor, diğer taraftan öğrenci bunu alamıyor. Biz yeterince vaka üzerinden tartışamadık.” SÇ 1

Hem alanda çalışan hem üniversitede ders veren bir sosyal çalışmacı vaka tartışmalarının önemine dikkat çekmektedir.

“Geçen sene verdiğim kuram dersinde öğrencilerime anlattım. Vaka üzerinden örnekler verdiğimiz zaman sınıfın ilgisi, olaya bakış açısı, soru sorması daha çok artıyordu. Yani o heyecanı görebiliyorduk.” SÇ 4

Vaka tartışmalarıyla birlikte vakaları sınıfta rol play yöntemiyle canlandırmanın faydalı olacağını içeren görüşler bulunmaktadır.

“Kendi öğrenciliğimden yola çıkarak söylüyorum karşılıklı iletişim olmuyor, genellikle hoca sınıfa geliyor bir şeyleri anlatıyor, herkes sessiz, 3 gün sonra aklından uçup gidiyor. Fakat uygulamada rol modeller bizim için çok önemliydi. Rol modelde çok aklımızda kaldı. Bir uygulama yaparken iki kişi çıkıp birisi müracaatçı birisi sosyal hizmet uzmanı olup görüşme yaparken oradaki eksiklikler, olaylar öğrencinin daha çok aklında kalıyor.” SÇ 12

Ayrıca SÇ 6 ve SÇ 8’in anlatılarında derslerin teori ağırlıklı olduğu, uygulamada sosyal inceleme raporu yazma ve vaka görmenin kuramın uygulamaya nasıl aktarılacağını öğrenmede önemli olduğu vurgulanmıştır. Alanda aktif çalışan öğretim üyelerinden ders almanın da kuramı uygulamaya aktarma konusunda öğretici olduğu belirtilmektedir.

“Benim avantajım önceden sahada yer almış hocalardan ders aldım. Hep aslında alandaki kişilerdi.” SÇ 9

“Ben o konuda çok şanslıydım yani aynı zamanda devlette çalışan sosyal hizmet uzmanlarından ders aldım.” SÇ 10

Yüksek lisans ve doktora gibi lisansüstü eğitimlerin kuramın uygulamaya aktarılması konusunda lisans eğitime göre daha öğretici olduğu belirtilmektedir. Örneğin SÇ 7, yüksek lisans ve doktora eğitimiyle kuramla iç içe olduğunu, farklı kuramları öğrendiğini, derste vaka tartışmalarının faydalı olduğunu vurgulamaktadır.

3.2. Mesleki Gelişim Çabası

Kuramsal bilgi kullanımının mesleki gelişim çabasıyla ilgili olduğunu söyleyen katılımcılar; kendini geliştirmeme, kişisel olarak çaba göstermeme, güncel bilgiyi yakalayamama, rutine bağlama sonucu boşluğa düşme gibi faktörlerin kuram kullanımının önünde engel olduğuna değinmişlerdir.

“Yani alanda insanla birebirsiniz. Size destek olacak ya da ‘bak burada eksik var’ diyecek, destekleyecek kimse yok. Kendimizi ne kadar geliştiresek onunla ilerleyen bir süreç. O kendimize kalmış. İsterseniz müracaatçı için çok şey yapabilirsiniz, hayatlarına dokunabilirsiniz. İsterseniz hiçbir şey yapmayabilirsiniz. Burada verilen birkaç görevi yapıp işimi yapıp evime gidebilirim. Bu kişisel ya da mesleki tercihtir.” SÇ 14

Katılımcıların çoğu mesleki gelişimleri için yüksek lisans eğitime başladıklarını ifade etmiştir. Yüksek lisansa başlamak, kuramsal bilgi kullanımını etkileyen mesleki gelişim çabasının önemli bir adımı olarak görülmektedir. Alanda kazanılan deneyimlerin makale yazma ve eğitim verme yollarla

paylaşılması, kuramın uygulamadan uygulamanın da kuramdan beslenmesinin önü açmakta ve bu süreç mesleki gelişim aracına dönüşerek kuramsal bilgi kullanımını sağlamaktadır.

“Ben lisans mezuniyetinden sonra öğrendim ki biz lisans eğitiminden sonra çok efektif görüşme yapamıyoruz. Bir yanımız eksik kalıyor gibi düşündüm. O yüzden gidip bir aile danışmanı sertifikası aldım. Sonrasında psikoloji yüksek lisansına başladım. Psikoloji yüksek lisansı yaptıktan sonra doktora başladım. Bu bilgi birikimleriyle şey yapmaya karar verdim; bu tecrübelerimi alanda öğrencilere aktarmayı seçtim ve okulda ders vermeye başladım. Bu beni geliştiren bir şeydi.” SÇ 4

Lisansüstü eğitimden sonra mesleki eğitimlere, seminerlere ve konferanslara katılma mesleki gelişim araçları olarak ifade edilmiştir.

“Yüksek lisansa devam ediyorum. Elimizden geldiğince konferanslara katılıyoruz. Özellikle uzaktan eğitimler çok fazla oluyor pandemi nedeniyle. Onlara katılmaya çalışıyoruz.” SÇ 6

Daha uzun süreli ve uzmanlaşmaya dayalı eğitimler alan sosyal çalışmacılar da mevcuttur.

“Çocuk alanında çalışıyorum. O çocuklara bir şeyler vermek gerekiyor. Bir şey verebilmen için sürekli eğitimlerle geçmen, kendini geliştirmen gerekiyor ve sosyal hizmetteki güncel bilgileri, yenilikleri takip etmen lazım. Alanındaki uzman kişilerden terapi eğitimleri aldım. Bunları çocuklara kurumda uygulayayım diye. EMDR ve oyun terapisi gibi... Örneğin çözüm odaklı terapi. İşaret dili aldım. İşitme engelli öğrencilerimiz oluyor. Beden dili, iletişim dili, anamnez alma, klinik vaka görüşmesi yapma vs. bunlarla ilgili eğitimler aldım...” SÇ 13

Mesleki eğitim, seminer ve sertifika programlarıyla birlikte meslektaşlarla ilişkili olmak ve akran süpervizyonu almak mesleki gelişimin ve kuram kullanımının önemli bir aracı olarak görülmektedir.

“Konferans, seminer tarzı şeylere katıldım. Süpervizyon çok önemli. Kamuda eski meslek elemanları var, onlar benim bakış açımı çok değiştirdi, destek oldular. Beni yönlendirdiler diyebilirim.” SÇ 7

3.3. Mesleki Deneyim Süresi

Mesleğe yeni katılmış daha az deneyimi olan sosyal çalışmacılar; deneyimin beceri kazandırdığını ve deneyimle pozitif gelişme olduğunu ifade etmektedir.

“Deneyim kazandıkça eski bilgilerim tekrar canlanmaya başlıyor. Hem de okumalar yaptığım için yerine daha iyi oturuyor. Sosyal hizmetle ve içeriğiyle ilgili daha rahat bilgiler verebiliyorum artık. Yani kuramlara yönelik daha çok hareket edebiliyorum.” 10 aydır alanda çalışan SÇ 1

Daha az deneyimi olan katılımcılarla benzer 7 ve 25 yıl çalışma deneyimi olan katılımcılar, deneyimin alana adapte olma ve mesleğini var etme çabası sağladığına böylece kuramsal bilginin daha uygulanabilir hale geldiğine dikkat çekmektedir.

SÇ 9; mesleğin ilk yıllarında kuramla uygulamayı bütünleştirmekte zorlandığını, sonradan kuramsal farkındalık kazandığını ifade etmiştir. SÇ 14 ise deneyimle birlikte alanı tanımanın rahatlığına kapılarak kuramsal bilgiyi ötediğini ifade etmektedir. Buna paralel deneyim süresinin artmasının

kuram kullanımını arttırmayacağını tersine yeni başlayan birinin daha çok kuram kullanacağını belirten görüşler de mevcuttur.

“İlk başta kuramdan, bilgi kapsamında başlıyorsunuz ama ne yapacağım kaygısı fazla. Şu döneme baktığımda kuramsal bilgi biraz daha ötelenerek uygulamayla kişileri tanımanın, müracaatçıyı tanımanın getirdiği bir rahatlık oluyor. Bu rahatlık olurken kuramsal bilginin şeyinden biraz uzaklaşıyorsunuz.” 15 yıldır alanda çalışan SÇ 14

SÇ 5, kuramı okulda öğrenilen bir olgu olarak nitelendirmekte ve yeni başlayan sosyal çalışmacının kuramsal bilgi kullanmaya daha eğilimli olacağını ifade etmektedir. SÇ 16, deneyimin artmasıyla birlikte kişi kendini geliştirmese öğrenilen şeylerin güncel kalmayacağını vurgulamaktadır. SÇ 18; fazla deneyimin kuramdan kopmaya neden olabileceğini, kuramsal bilgiyi kullanmanın kişinin tutumuyla ve kendini beslemesiyle ilgili olduğunu söylemektedir.

3.4. Görev Yapılan Kurumlar

Sosyal çalışmacılar, görev yaptıkları kurumların olanaklarının mesleki çalışmaların niteliğini dolayısıyla kuramsal bilgi kullanımını etkilediğini belirtmektedir.

“Yeri geldiğine oda verilmiyor, bilgisayarın verilmiyor. Görüşme yapabilecek özellikte oda olmuyor...” SÇ 8

Ayrıca, kurumlarda mesleki gelişimi ve kuramsal farkındalığı sağlayacak eğitimler yerine iş akışı üzerine eğitimlerin verilmesi katılımcıları sınırlamaktadır. Ancak, kamu kurumlarında yapılan iyi eğitim örnekleri de mevcuttur.

“Psikiyatri hastanesinde çalışırken ruh sağlığı konferanslarına katıldım. Toplum ruh sağlığı eğitici eğitimlerine İtalya'ya gittim. Hepsi psikiyatrik sosyal hizmet alanındaydı. Sonra ben o alandan ayrılmış oldum üzülerek. Hala gönlüm o alandadır aslında.” SÇ 14

Kuramsal bilgi kullanımını teşvik edici çalışmalar kurumsal olarak değil çoğunlukla katılımcıların çabalarıyla kendi aralarında kurdukları enformel ağ ile gerçekleşmektedir.

“Bizim kendi aramızda kurduğumuz vaka tartışma toplantıları yapılıyor. Kendi içerimizde ayda bir mutlaka eğitim düzenliyoruz ama düzenli, yapılandırılmış şekilde değil, belki çıkıp sunum yapma şeklinde değil ama vaka tartışma toplantılarımız mutlaka olur.” SÇ 8

Sivil toplum kuruluşlarında çalışan bazı katılımcılar, kamu ve yerel yönetimlerde çalışanlara göre daha fazla kuramsal bilgi kullanımını teşvik edici çalışmalardan söz etmektedir.

“Bu konuda çalıştığım STK çok alan sağlıyor. Ben süpervizör rolü üstlendiğim için sosyal çalışmacılara eğitimler veriyorum. Bizim dernekte şöyle bir şey var, beni eğitimlere yolluyorlar. Ben katılmak istediğim eğitimlere gidiyorum, o konuda çok iyiler. Hatta paralı bir eğitim var ama benim mesleki gelişimime katkı sağlayacaksa onu bile karşılayabiliyorlar mesleki gelişimim için.” SÇ 11

Özellikle sivil toplum kuruluşlarının uluslararası fonlarla desteklenmesi ve uluslararası yapıların sosyal hizmet bilinciyle çalışmalara önem vermesi dikkat çekici biçimde ifade edilmektedir.

“Ben hep uluslararası fonlanan kuruluşlarda çalıştım. Bu benim eğitimimi geliştirmek için avantaj oldu. Onların fonuyla çalışacak Türkiye'deki sosyal çalışmacıları onların standartlarına göre eğitmeden geçiriyorlar. Uluslararası fon olduğu için eğitimi zorunlu tutuyorlar. Aslında Avrupa'nın zorunlu tuttuğu eğitim bütçesi var projede. Hatta eksik uygulandığı için projenin bitme tarihine bir iki ay kala ‘biz bunu harcamamışız, bitirmeliyiz, nasıl eğitimler bulalım?’ diye çaba oluyor.” SÇ 9

3.5. Yöneticiler, Yönetim Anlayışı ve Bürokrasi

Bulgular, sosyal çalışmacı olan yöneticilerin kuramsal bilgi kullanımına olanak tanıyan tutum sergiledikleri yönündedir. SÇ 16; müdürünün sosyal çalışmacı olduğunu, mesleki ve kuramsal bilgiye yönelik çaba gördüğünde mutlu olduğunu, bunun kendisini motive ederek mesleği yaptığını hissettiğini, önceki kurumunda bu ortamı yakalayamadığını belirtmektedir. SÇ 14 ise çalıştığı iki farklı kurum üzerinden örnek vermektedir:

“Eskiden çalıştığım kamu kurumunda olsam etkilenirdi. Orada kuramsal bilgi değil önem verilen. Biraz daha iktidara dayalı, güce dayalı bir şey isteniyordu benden, En büyük sıkıntım oydu, zaten o yüzden istifa ettim. Yani mesleki yaklaşımım ve değerlendirmemin bir önemi yok. Biz bunu yapmanızı istiyoruz, bu olacak. Mesela bu çocuğun koruma kararını kaldıracaksın diyen idarecilerim oldu. Bunlar yüzünden çok fazla tartıştığım, ceza aldığım oldu. Buradaki kurumumda her şey sana bağlı, idarecilerim ben ne yaparsam hep desteklediler. Yani istediğim gibi kuramsal bilgiyi kullanabilirim.” SÇ 14

SÇ 6; sosyal hizmet alanından gelmeyen yöneticisinin mesleğe duyarlı olduğunu, desteklediğini ifade etmektedir. SÇ 19 ise yönetim anlayışı ve iş akışı nedeniyle kurama yönelemediğini söylemektedir.

“Belediyede sosyal hizmet yaklaşımı çok fazla yok. Tamamen yardım odaklı ilerleyen bir sistemleri var. O yüzden çok fazla kurama yönelemezim. Belediyecilikte kurama yönelik çalışma, kurama önem verme, böyle bir şey hiç görmedim.” SÇ 19

Yöneticilerin nitelikten çok niceliğe önem vermesinin kuram bilgisi kullanımını etkilediğini belirten katılımcılardan SÇ 7; idarecilerin kaç rapor yazıldığı gibi nicel bakış açısı olduğunu; raporun içeriği, kuram kullanımı, müdahale yöntemi gibi unsurları dikkate almadığını belirtmektedir.

SÇ 7, yöneticilerin daha çok mevzuatı ve kurumun yararını gözeterek durumları değerlendirdiğini, bunun da kuramsal bilgi kullanımını etkilediğini vurgulamaktadır.

“Bir tane evlilik dışı çocuk vardı. Ailesi anneyi reddetmiş. Çocuk hakkında bakım tedbiri istedim. Sonra annenin burada köylüleri falan varmış, onlar tarikat gibi böyle eğitimler falan veriyorlarmış. Oradaki kadın ‘ben sana sahip çıkarım, bebeğini al gel, bende kal’ demiş. O arada üstten idarecileri falan araya koymuş çocuğu almak için. Ben incelemeyi yaptım, oraya vermeyi uygun bulmadım.

Müdür bana kızdı sen niye vermiyorsun diye. ‘Şu nedenlerden dolayı uygun değil’ dedim. Sonra baktım aday memurluğumu kaldırmayacak, üstten de idareciler araya girdi. Ben de şey dedim ‘tek başıma gitmem, il müdürlüğünden birisi gelsin, iki imza olsun’ dedim. Gittik incelemeyi yaptık. Ben kendim vermedim yani idare zoruyla vermiş oldum. Sonrasında çocuğu izinli olarak veriyordum ve takibini yapıyordum. Ondan izin almadan incelemeye, takibe çıkamıyorsun düşün yani. Ben de ‘1 hafta oldu gidip gözlemine yapacağım, aile yanında nasıl diye bakacağım’ dedim. ‘Hayır’ dedi. Sonra ben müdürün odasından çıkarken güvenlik aradı. ‘Aile çocuğu geri getirdi’ dedi. Sonra müdür ‘ben bu saatten sonra senin işine karışmayacağım’ dedi.” SÇ 7

3.6. İş Yükü

Kurumlardaki iş yükünün kuram kullanımını etkilediği görülmektedir.

“İş yükü çok fazla olduğu için müracaatçıyı düşünerek ben şunu uygulayayım, bunu uygulayayım gibi lüksünüz yok; çünkü beklenen günlük iş var, performansla bağlı olarak beklenen iş sosyal hizmet merkezlerinde özellikle, diğer kurumlarda da öyle.” SÇ 7

SÇ 20, iş yükünün ve vaka sayısının fazlalığının mekanikleşmeyi getirdiğini, bu durumun kuramsal bilgi kullanımını etkilediğini söylemektedir.

“Yoğunluktan haftada 40 tane dosyası olan bir sosyal hizmet uzmanının nasıl kuramlardan faydalanmasını bekleyebiliriz. SHM'ler bu şekilde çalışıyor şu anda. Ben burada sivil toplumdayım. Yoğunluğumu bir şekilde hafiflettim, devlet personelinin ayda 40 dosyası oluyor. Nasıl ayda 40 dosyayı kuramsal olarak düşünecek?” SÇ 10

SÇ 11; kamuda fazla dosya sayısından dolayı çok iş yükü olduğunu, çalıştığı ve yönetici pozisyonunda bulunduğu sivil toplum kuruluşunda sayının daha az tutulduğunu söylemektedir. Ayrıca yürütülen projelerde fon sağlayıcı olan uluslararası kuruluşların sosyal hizmet bilincine sahip olmasının bu durumu etkilediğine dikkat çekmektedir. SÇ 12, dosya sayısının fazlalığına ek yeterli zamanın olmaması nedeniyle kuram kullanmanın imkânsız olduğunu ifade etmektedir. SÇ 10 pandemi öncesi iş yükünün fazla olduğu dönemi değerlendirerek müracaatçı sayısının fazlalığı ve personel sayısını azlığına dikkat çekmektedir. Ayrıca, sosyal hizmet uygulaması dışında farklı işler yapmanın iş yükü getirerek kuram kullanmayı kısıtlandığını vurgulayan anlatılar da mevcuttur.

3.7. Süpervizyon Desteği

Katılımcılar, profesyonel süpervizyon desteği almadıklarını; akran süpervizyonu bağlamında çalışma arkadaşlarına danıştıklarını belirtmektedir. Akran süpervizyonunun kaynağı meslektaşlar, meslek büyükleri, meslek örgütü, farklı meslekten olan çalışma arkadaşları ve akademide olan öğretim üyeleri olarak ifade edilmektedir.

SÇ 11, meslek büyüklerinden süpervizyon desteği aldığını ve bu durumun kuramsal bilgi kullanımını etkilediğine değinmektedir. SÇ 14, çalışma arkadaşlarından destek aldığını dile getirirse de bunun

süpervizyon sağlamadığını ve kuramsal bilgi kullanımına hiçbir etkisinin olmadığını ifade etmektedir. SÇ 2, işe başladığında belirli kuramsal bilgiye sahip olsa da uygulama yönünün eksik olduğunu söyleyerek deneyimli çalışma arkadaşlarından akran süpervizyonu aldığını dile getirmektedir. SÇ 10'un bu konudaki ifadeleri ise şu şekildedir:

“Meslektaşlarımdan aldım. Meslek büyüklerimden çok destek aldım. Hala da almaya çalışıyorum zaman zaman hocalarımdan alıyorum.” SÇ 10

3.8. Sosyal Çalışmacıların Kuramsal Bilgi Kullanımında Yaşadıkları Diğer Sınırlılıklar

Alanda çalışırken eğitimden uzak kalma, kuramın soyut bulunması, uygulamaya nasıl aktarılacağı üzerinde durulmaması gibi etkenler kuram kullanmayı sınırlayan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların bir kısmı lisans eğitiminde kuram derslerinin zor bulunması nedeniyle kuram kullanırken zorlandıklarını, geriye dönük okumalar yaparak kuramları hatırlamanın önemli olduğunu belirtmektedir. Buna göre arka plandaki eğitim sürecinin niteliği, kuram kullanımını sınırlayan faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

“Zorlanıyorum. Lisans eğitimi alırken de kuramlar karşımıza çıktığında çok zor gelmişti. Kendimizi ders çalışırken çok zorlanmış hissetmiştik. Kendimizi geri çektiğimiz için şu anda tekrar tekrar kitaplara bakıp kuramları hatırlamak gerekiyor.” SÇ 1

SÇ 7, kuramsal bilginin sürekli yenilenmesinin izlemeyi zorlaştırdığına değinerek kendi ilgisi nedeniyle kuramların farkında olduğunu ancak eğitimde kuram kullanımının öğretilmediğini vurgulamaktadır. SÇ 14; kuramsal bilgi kullanımındaki sınırlılığı kuramın soyut olması, bilgiyi algılamanın ve aktarmanın sosyal çalışmacıya ve müracaatçıya bağlı olarak değişmesi gibi faktörlere bağlamaktadır.

Müracaatçı sayısının fazla olması, müracaatçının direnci ve iş yükü, müracaatçılarla ilgili nedenler olarak kuram kullanımında sınırlılıklara neden olabilmektedir. SÇ 16; bazı müracaatçıların direnç gösterdiğini, soruları anlamadığını, iş yükü nedeniyle herkesle detaylı ilgilenemediğini ve kuram kullanamadığını söylemektedir.

“Tabi zorlanıyorsun. Müracaatçıyla başlıyorsun kuramı uygulamaya. Müracaatçı başka kuruma nakil oluyor mesela. Çalışma yarıda kalıyor. Bazen hem müracaatçıyla çalışıyorsun hem ailesiyle. Ailesi çalışmayı bırakabiliyor. Müracaatçı sayın çok olursa kuramlardan, çok istifade edemiyorsun. Zaman yeterli olmuyor. SÇ 13

Kuram kullanımını sınırlayan diğer faktörler işin yapısı, politik koşullar ve kurumlar arası koordinasyon eksikliği olarak sıralanmaktadır.

“Tabi kuram ideal olan olduğu için saha her zaman ideal olan için uygun alan vermiyor size. Yani bazen politize oluyor süreçler, bazen ülkedeki koşullar beklentiniz düzeyinde olamayabiliyor. İdeal olanı biliyorsunuz, kuramı uygulamaya çalışıyorsunuz ama kuramı uygulamak için sadece meslek elemanının istemesi yeterli değil. Kamu kuruluşlarının ve vatandaşların sosyal hizmet müdahalesi

alabileceği yerlerin buna uygun olması lazım. Maalesef teoriyi pratiğe dökerken zorlanıyorum.” SÇ 16

Sosyal çalışmacıların farklı mesleklerden olan kişilerle çalışması ya da aynı bakış açısında olmayan meslektaşlar kuram kullanırken zorlanmayı getiren önemli bir neden olarak ortaya çıkmaktadır.

“Çalıştığın diğer sosyal hizmet uzmanıyla bu konuda aynı düşünmüyorsan zorlanıyorsun. Mesela kurumda iki sosyal hizmet uzmanı var, sen farklı şey söylüyorsun, o farklı şey söylüyor. Yöneticinin gözünde ikiniz de sosyal hizmet uzmanısınız. O daha kolay bir şey söylediği için onun dediğini yapıyor. Bunlar beni zorlamıştı.” SÇ 11

Kuram kullanırken zorlanılmadığını belirten anlatılara göz atıldığında hem alanda çalışma hem de üniversitede ders verme, deneyim, kuram kullanımını içselleştirilmiş bir süreç olarak görme ve eklektik anlayış gereğince birçok kuramı bir arada kullanmanın kuram kullanımını kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Örneğin SÇ 8; 26 yıllık deneyimi olduğunu için zorlanmadığını söyleyerek eski kuşağın meslek örgütü veya meslektaşlarıyla ilişkisi yoksa yenilikleri takip etme ve bilgilerini güncellemekte zorlandığını ifade etmektedir.

4. Sosyal Çalışmacıların Kuramsal Bilgi Hakkındaki Düşünceleri

4.1. Sosyal Hizmette Kuramsal Bilgiye İlişkin Düşünceler

Katılımcılar kuramsal bilgi kullanmanın sosyal hizmetin hayırseverlik olarak görülmesinin önüne geçtiğini ve profesyonel meslek olarak mesleki sınırların oluşturulmasına katkı sağladığını ifade etmektedirler.

“Sosyal hizmette kuram olmasaydı, direk uygulamaya geçseydik hayırseverlik olarak görülürdü. Profesyonel şekilde yapabilmemiz için bilgiye, kurama dayanması gerekiyor. Bunu kuramla yapıyoruz.” SÇ 6

“Kuramsal bilgi bence mesleğimizin farkını ortaya koyan bir şey. Çok kıymetli. Bence bugün mesleğimizin bu durumda olmasının sebebi sosyolog da yapar, felsefeci tabi iktisatçı da yapar durumunun sebebi zamanında sosyal hizmet uzmanlarının teorik bilgiyi dışlamış olmaları bence.” SÇ 11

Sosyal çalışmacıların kuramsal bilginin yararına değindikleri anlatılardaysa kuram temelinde çalışmanın etik bir sorumluluk ve mesleki rehber olduğu, müracaatçıları iyi yönlendirme becerisi kazandırdığı, mesleki müdahaleleri kolaylaştırdığı gibi yararları değerlendirilmiştir.

“Aslında bizim mesleğimizi etik olarak yapıp yapmadığımızı, yani kendimize verdiğimiz bir cevap olabilir bu.” SÇ 9

“İşimizi kolaylaştırır önce onu söyleyeyim. Sebebi bir şeyleri bilerek uygulama yapmak, kurama uygun olarak davrandığımızda bir şeyler yerine ve rayına oturuyor.” SÇ 12

Kuramsal bilginin yararına değinen diğer anlatılarda insan davranışını anlamlı kılma, çerçeve çizme, vaka analizi yapma, analitik düşünme, bütüncül vakaya yaklaşma olanağı, doğru inceleme ve değerlendirmeye müracaatçının daha iyi hizmet almasını sağlama noktalarında kuramsal bilginin yararlarına değinilmektedir.

“Daha doğru inceleme, net bilgi, müracaatçı kitlesinin daha verimli hizmet modelinden yararlanması için bence kuramsal çerçeveden yararlanmak gerekiyor.” SÇ 2

4.2. Kuram ve Uygulama Arasındaki İlişkiye Dair Düşünceler

Sosyal çalışmacıların çoğu kuramla uygulamanın iç içe olduğunu ve birbirini tamamladığını belirtmiştir.

“Hem kuram uygulamadan beslenir hem uygulama kuramdan beslenir. İkisi birbiriyle iç içe aslında. Kuram olmadan uygulama çok sık kalır; çünkü biz uygulamadan birtakım mantıksal çerçevelere dayanarak yararlanıyoruz.” SÇ 6

Sosyal çalışmacıların bir kısmı ise kuramı akademiyle uygulamayı ise saha ile özdeşleştirmektedirler. SÇ 7; kuram bilgisinin bazen alanla çatıştığını ve uygulanamadığını, alanla akademinin kopuk olduğunu belirtmektedir. Kuram ve uygulama arasındaki ilişki ise daha çok kuram üzerinden yanıtlanmaktadır. Bu da sosyal çalışmacıların kuramı uygulamaya göre daha uzak bir pozisyona yerleştirdiklerine işaret etmektedir.

“Kuram bilmezsen uygulamayı herkes yapar. Kuram bilersen yaptığın uygulama en doğrusu olur. Ama bilmezsen uygulamayı zaten herkes yaptığı için mesleğin bir anlamı olmaz.” SÇ 17

“Kuramı uygulamaya aktarmak zor. İkisinin bağlantısını kurmak zor oluyor; çünkü hep tanım şeklinde gidiyor. Bence kuramı anlatmanın şekli değişmeli. Mesela hoca anlatırken bilgi vermenin yanında nasıl kullanacağımızı da öğretse keşke.” SÇ 3

“Şu an benim gördüğüm tek yönlü bir ilişki olduğu. Kuramlar uygulamaya ben seni besleyeceğim, seni beslemeliyim diyor. Aslında uygulamadan öğrenecekleri çok şey var.” SÇ 9

Sosyal çalışmacıların çoğu kuram bilgisinin güncel gelişmelere göre yenilenmesi gerektiğini belirterek yeni kuramlara ihtiyaç olduğunu söylemektedirler.

“İnsanların ihtiyaçları değişiyor. İhtiyaçlar sınırsız. Bu ihtiyaçlarımız kuramları değiştirecektir. Sabit kalmayacaktır. O yüzden kuramsal bilgi temeli yeterlidir diyemeyiz; çünkü sürekli değiştiğimiz için dünya düzeni sürekli değiştiği için sosyal hizmetin değişmeye, ihtiyacı var diye düşünüyorum.” SÇ 2

SÇ 7; meslekleşme sürecinde psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlerden kuramların alındığına sosyal hizmetin içinden gelen kuramların geliştirilmesinin gerekliliğine değinmektedir. Benzer şekilde SÇ 1 ve SÇ 14, sosyal hizmetin kendisine ait görev odaklı yaklaşımı geliştirdiğini ve bunun devam ederek sosyal hizmete özgü kuramların da geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir:

“Şu anda sosyal hizmetin kendine ait çok fazla kuramı yok. Bildiğim görev odaklı yaklaşım var. Diğer disiplinlerin kuramlarından etkilenecek kendi alanımızda bir çerçeve çiziyoruz ve kullanıyoruz. Sosyal hizmete özgü kuramdır diyebileceğimiz fazla kuramımız yok. Sosyal hizmete ait kuramlara ihtiyacımız var.” SÇ 1

SÇ 5, onkoloji veya psikiyatri gibi belirli alanlara özgü, alana dayalı sınıflamaları kapsayan kuramlar oluşturularak ihtiyacın karşılanabileceğini; SÇ 20, de sosyal hizmete özgü kuramların mesleki tanınırlığı ve sınırları belirleyebileceğini belirtmektedir.

TARTIŞMA

Bulgular sosyal çalışmacıların kuramsal bilgiyi kullandıklarına, kuramların sosyal çalışmacıların profesyonel kimliğini oluşturmada ve mesleki sınırları çizmesinde yarar sağladığına işaret etmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar da bu sonuca paralel olarak kuramın profesyonelleşmeyi ve hesap verilebilirliği sağlayarak çerçeve sunduğunu belirtmektedir (Gentle-Genitty vd., 2014; Payne, 2020).

Araştırma sonuçları, sosyal çalışmacıların çoğu kez kuramsal bilgiyi içselleştirilmiş bir şekilde farkında olmadan kullandığı; az sayıda sosyal çalışmacının kuramsal bilgiyi bilinçli olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Alanda yapılmış benzer araştırmalar bu sonucu destekler yöndedir. Carew (1979) sosyal çalışmacıların bilinçsiz bir şekilde kuram kullandığını ifade etmekte, Coulshed ve Orme (1998) farkında olarak veya olmayarak belirli kuramsal çerçeveden hareket edildiğini vurgulamaktadır.

Bulgular, en sık kullanılan kuramların güçlendirme yaklaşımı, ekolojik yaklaşım ve sistem kuramı olduğunu göstermektedir. Cete ve Kahraman Güloğlu'nun (2022) araştırmalarında da ekolojik yaklaşım sonrasında güçlendirme, genelci, feminist ve baskı-ayrımcılık karşıtı yaklaşımların tercih edildiği belirlenmiştir. Özbessler ve İçağasıoğlu Çoban'ın (2010) çalışmalarında da en sık kullanılan üç kuramdan birinin güçlendirme yaklaşımı olduğu belirtilmektedir. Erbay (2019) sistem kuramı, güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşımın mesleğinin özünde yer alan kuramlar olduğunu söylemektedir.

Bulgular; lisans eğitiminde kuram derslerinin karmaşık bulunduğuna, işaret etmektedir. Gentle-Genitty ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin sosyal hizmet kuramını karmaşık buldukları belirtilmektedir. Bu konudaki diğer bulgular, lisans eğitiminde kuramın uygulamaya aktarımının izlenebileceği vaka analizleriyle rol play gibi çalışmaların yapılmadığı yönündedir. Barsky ve diğerleri (1997) rol play yönteminin deneyimlenmesinin etkili öğrenmeyi sağladığını, Pak ve diğerleri (2018) ise vaka örnekleri paylaşılmasının verimliliğini belirtmektedir. Bulgularda, alanda çalışan öğretim görevlilerinden eğitim alınmasının öğretici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna paralel Cha ve diğerlerinin (2006) çalışmasında sosyal çalışmacıların pratikten ve uygulayıcılardan gelen bilgiyi tercih ettiği belirtilmektedir.

Araştırmada işin yapısı, yoğunluğu, kurumsal politikalar, diğer meslek gruplarıyla yaşanan fikir ayrılıklarının kuram kullanımını sınırladığı belirlenmiştir. Destekleyici şekilde Zengin ve Çalış (2017) kuramsal bilginin uygulamaya aktarılmasında yaşanan sorunun yetersiz ve yanlış politikalar, kaynak eksikliği, yapısal-yönetimsel nedenler ve zorlayıcı çalışma koşullarına bağlı olduğunu belirtmektedir.

Çalışmada kuramsal bilgi kullanımına alt yapı oluşturacak çalışmaların kurumsal değil; sosyal çalışmacıların aralarında kurdukları enformel ağlarla gerçekleştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Yöneticisi sosyal çalışmacı olan kurumların mesleki çalışma bağlamında kuram kullanmaya olanak tanıyan ortam sağladığı; farklı meslekten olan yöneticilerin alan dışında görevler vermesinin iş yükü getirdiği, bunun da kuramsal bilgi kullanmayı azalttığı ifade edilmiştir. Zengin ve Çalış (2017) de farklı mesleklerden olan yöneticilerin sosyal hizmet mesleğiyle ilgili farkındalığa sahip olmadığını ifade etmekte, Al-Ma'seb ve diğerleri (2015) ise meslek dışı yöneticiler tarafından belirlenen görevler nedeniyle meslekle ilgisiz işler yapıldığını belirtmektedir.

Müracaatçı sayısının fazla olması kuramsal bilgi kullanımı sınırlayan faktörlerden birisidir. Bu duruma güncel örnek pandemiyle birlikte daha hızlı müdahalelerin yürütülmesi ile kuramsal bilgi kullanımının zorlaşmasıdır. Yöneticilerin nitelikten çok niceliğe önem vermesi, kuramsal bilgi kullanımının önündeki engellerden birisidir. Benzer sonuca vurgu yapan Zengin ve Çalış (2017) sosyal çalışmacıların yoğun evrak işleri, vaka yükü, personel yetersizliği gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir. Al-Ma'seb ve diğerleri (2015) çalışmalarında sayısal hedefleri gerçekleştirme talebinin kuram kullanmayı zorlaştırdığını ifade etmektedir.

Çalışmanın bulguları; sosyal hizmette kuramsal bilgi temelinin güncel gelişmelere ayak uydurarak gelişmesi gerektiği ve yeni kuramlara ihtiyaç olduğu yönündedir. McDonald ve Jones (2000) sosyal hizmet kuramlarının çağın getirdiklerine yanıt vererek üretilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Çalışmada sosyal hizmete özgü kuramlara ihtiyaç olduğu çoğu sosyal çalışmacı tarafından ifade edilmiştir. Göppner ve Hämäläinen (2007) de sosyal hizmet biliminin arka planında kuram oluşturması gerektiğini belirtmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada elde edilen bulgular, sosyal çalışmacıların uygulamada kuram kullanımlarına dair bilgilere işaret ederken; aynı zamanda alanda ve uygulamada sosyal hizmet açısından yaşanan sorunları da ortaya koymaktadır. Buna göre kuram kullanımının bir anlamda sosyal hizmet mesleğinin kendisini belirlediğini söylemek de mümkündür.

Araştırma bulguları, katılımcıların tamamının kuramsal bilgiyi kullandığını ortaya koymaktadır. Çoğu sosyal çalışmacı kuramı içselleştirmiş bir şekilde, farkında olmadan kullanırken daha azı kuram kullanımında farkındalığa sahip olduğunu ve farkındalıkla kuram kullanmayı daha önemli bulduğunu ifade etmektedir. Farkındalıkla kuram kullanımının en fazla yüksek lisans ve doktora

eğitimi almakta olanlar ile mesleki gelişim çabası içinde ek eğitimlerini sürdürenlerde olduğu görölmektedir.

Bulgular; mesleki raporlarda kurama ilişkin bilgi aktarımı yapılamadığını ortaya koymaktadır. Uygulamalarda uzun süreli vaka yönetim sürecinin bulunmaması, müracaatçı sayısının fazla olması ile taleplerin ivedi yerine getirilme ihtiyacının bunun gerekçesi olduğu düşünölmektedir.

Meslektaşlarla yapılan mesleki tartışmalarda ve müracaatçıyı konumlandırmada sözel olarak kuramsal bilgi kullanıldığı ancak farklı meslek gruplarıyla ve yöneticilerle görüşmelerde böyle bir kullanımın olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın psikolog ve sosyolog gibi yakın meslek gruplarıyla yapılan paylaşımlarda kuramsal bilgi kullanıldığı, yöneticilerle ise kurama dair bir paylaşımın olmadığı; yöneticinin meslek elemanı olmasına veya bilgi düzeyine göre kuramsal bilgi paylaşımının bulunduğu saptanmıştır.

Araştırma sonuçları, sosyal çalışmacıların genelci sosyal hizmet anlayışı doğrultusunda birden fazla kuramsal çerçeveden yararlandığını ortaya koymuştur. Güçlendirme yaklaşımı, ekolojik yaklaşım ve sistem kuramı sosyal hizmetin temel kuramsal çerçeveleri olarak en sık kullanılan kuramlardır. Çok az sayıda sosyal çalışmacı ise bazı çağdaş kuramları (transaksiyonel analiz, Gestalt kuramı vb.) ilgisi temelinde kullanmaya çalışmaktadır.

Kuram kullanımının varlığına karşın sosyal çalışmacılar kuram kullanımında bazı sınırlılıklar ile karşılaşmaktadır. Bulgular, kuram kullanımında yaşanan sınırlılıkların nedenlerinin bir kısmının da lisans eğitim süreci olduğuna işaret etmektedir. Kuram derslerinin karmaşık ve soyut bulunması, kuramın uygulamaya aktarımının derslerde yeterince verilmemesi bu durumun gerekçeleri olarak belirtilmektedir. Bu konudaki eksiklik geriye dönük okumalar ve alınan yan eğitimlerle giderilmeye çalışılmaktadır.

Mesleki gelişim için yeterli olanakların (eğitim, konferans, akran süpervizyonu) bulunmayışı ile birlikte güncel bilgilerin yakalanamaması da sosyal çalışmacıların kuram kullanımlarını sınırlamaktadır.

Yüksek lisansa başlamak, kuramsal bilgi kullanımını etkileyen mesleki gelişim çabasının önemli bir adımı olarak görölmekte ve katılımcıların çoğu bu nedenle yüksek lisans eğitime başladıklarını belirtmektedirler. Alan deneyimlerinin akademik etkinliklerle paylaşılması, kuramın uygulamadan uygulamanın da kuramdan beslenmesinin önünü açmakta ve bu süreç mesleki gelişim aracına dönüşerek kuramsal bilgi kullanımını sağlamaktadır.

Kurumlarda, eğitimlerin olmaması ya da sınırlı olması ile mesleki gelişim sorumluluğunun sosyal çalışmacıların bireysel alanına bırakılması mesleki motivasyonu olumsuz yönde etkilerken sosyal çalışmacıları kuramdan uzaklaştıran bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın sivil toplum kuruluşlarında çalışanlar, kamu ve yerel yönetimlerde çalışanlara göre kuramsal bilgi kullanımını teşvik edici ve mesleki gelişime katkı sunan etkinliklerden söz etmektedirler.

Kuramın mesleki çalışma ve raporlara yansıtılmasında kurumsal nitelikler ve yöneticilerin sosyal hizmet mesleğine yakınlıkları etkili olmaktadır. Kurumların iş yükü, hızlı çalışma gerekliliği, müracaatçı sayısı ve sorunların çeşitliliği vb. sosyal çalışmacıları kuram kullanımında sınırlamaktadır.

Sosyal çalışmacılar genel olarak kuram kullanmanın sosyal hizmetin hayırseverlik olarak görülmesinin önüne geçtiğini ve mesleki sınırların oluşturulmasına katkı sağladığını ifade etmektedirler. Buna göre kuram temelinde çalışmanın etik ve mesleki rehber olduğu, müracaatçıları daha iyi yönlendirme becerisi kazandırdığı, mesleki müdahaleleri kolaylaştırdığı gibi yararları değerlendirilmektedir. Ayrıca insan davranışını anlamlı kılma, çerçeve çizme, analitik düşünme, müracaatçılara bütüncül yaklaşma olanağı, doğru inceleme ve değerlendirmeye müracaatçının daha iyi hizmet almasını sağlama noktalarında kuramsal bilginin yararlarına değerlendirilmektedir.

Sosyal çalışmacıların çoğu kuramla uygulamanın birbirini tamamladığını belirtmiş bir kısmı ise kuramı akademiyle uygulamayı ise saha ile özdeşleştirmiştir. Bu da sosyal çalışmacıların kuramı uygulamaya göre daha uzak bir pozisyona yerleştirdiklerine işaret etmektedir. Sosyal çalışmacıların çoğu kuram bilgisinin toplumsal değişme ve güncel gelişmelere göre yenilenmesi gerektiğini belirterek, yeni kuramlara ihtiyaç olduğunu söylemektedirler.

Sonuç olarak kuram ve uygulama arasındaki ortaklığın hayata geçirilmesinde bu çalışmanın bulgularında ortaya konulan sınırlılıklar hakkında öz farkındalığa sahip olmak önceliklidir. Sosyal hizmet meslek kimliğinin kabulü ve bilimsel çerçevesinin güçlendirilmesinde toplumsal dinamikleri ve değişimi öne alarak disiplinler arası bir temelde güncelliğin yakalanması ve lisans eğitimlerinde kuramsal bilgi kullanımına yönelik içeriklerin daha fazla yer alması ayrıca önem taşımaktadır. Bu boyutta önemli parametrelerden biri uygulamadan gelen bilginin de katkısıyla kendine özgü kuramlar üretmesinin sosyal hizmete bilimsel bir kimlik kazandırmadaki önemidir. Sosyal hizmetin yeni ve çeşitlenen sorun alanları, değişen gereksinimler, uygulamadan gelecek bilgi ile birlikte yeni kuramsal çerçevelere gereksinimi arttırmaktadır. Zira kuramlar sosyal çalışmacılara, müdahale sürecinde kavramsal çerçeve sunarak rehberlik eder. Küresel sistemin yarattığı yeni ve çeşitlenen sorun alanlarıyla sosyal politika anlayışını sorgulayan, sosyal adalet ve insan hakları odağını öne alan sosyal hizmet mesleğinin kuramsal bilgiyle yakın bağlar içinde olması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda sosyal politika ve bürokratik anlayıştan başlayarak nicelikten çok niteliğin ön planda olduğu iş tanımları ile mesleki gelişim konusunda gerekli çaba ve mücadelenin verilmesi önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Etik kurul izni, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 31.08.2020 tarihli ve 2020/7 sayılı karar ile alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Al-Ma'seb, H., Alkhurinej, A. Ve Alduwaihi, M. (2015). The gap between theory and practice in social work. *International Social Work*, 58 (6), 819-830.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.
- Barsky, A., Rogers, G., Krysik, J. ve Langevin, P. (1997). Evaluating the integration of social work theory and practice: multi-modal teaching techniques in the classroom. *Canadian Social Work Review*, 14 (2), 185-200.
- Carew, R. (1979). The place of knowledge in social work activity. *The British Journal of Social Work*, 9 (3), 349-364.
- Cete, H. ve Kahraman Güloğlu, F. (2022). Türk Kızılay Toplum Merkezlerinde çalışan meslek elemanlarının sosyal hizmet perspektifi ve alanda yaşadıkları sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33 (2), 407-435.
- Cha, T., Kuo, E. ve Marsh, C. J. (2006). Useful knowledge for social work practice. *Social Work & Society*, 1, 111-122.
- Coulshed, V. ve Orme, J. (1998). *Social work practice: an introduction*. London: Macmillan International Higher Education.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni, Çev. Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal hizmet temelleri yaklaşımları müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19 (42), 41-64.
- Gentle-Genitty, C., Chen, H., Karıkari, I. ve Barnett, C. (2014). Social work theory and application to practice: the students' perspectives. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 14 (1), 36-47.
- Göppner, H. J. Ve Hämäläinen, J. (2007). Developing a science of social work. *Journal of Social Work*, 7 (3), 269-287.
- Harms, L. ve Connolly, M. (2015). *Social work: from theory to practice*. Australia: Cambridge University Press.
- Hicks, S. (2016). Theory and social work: a conceptual review of the literature. *International Journal*

- of Social Welfare. 25 (4), 399-414.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 62-80.
- Langer, C. L. ve Lietz, C. (2015). *Applying theory to generalist social work practice*. Canada: John Wiley & Sons.
- Lub, V. (2019). Theory, social work methods and participation. *Journal of Social Work*, 19 (1), 3-19.
- Mcdonald, C. ve Jones, A. (2000). Reconstructing and Re-conceptualising Social Work in the Emerging Milieu, *Australian Social Work*, 53 (3), 3-11.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar 1*, Çev. Ed. Sedef Özge. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Okon, J. (2008). *Understanding and using theory in social work*. United Kingdom: Learning Matters.
- Özbesler, C. (2017). Sosyal inceleme ve değerlendirmede kuramsal bilgi ve yetkinliğin önemi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Ocak-Haziran/ Temmuz-Aralık 2015, 18-26.
- Özbesler, C. ve İcağasıoğlu Çoban, A. (2010). Hastane ortamında sosyal hizmet uygulamaları: Ankara örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 31-46.
- Pak, M. D., Attepe Özden, S. ve İcağasıoğlu Çoban, A. (2018). Ezberletmeyin, Öğretin!: Öğrencilerin Gözünden Sosyal Hizmet Eğitiminde Etkili Eğitmenin Özellikleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (2), 226-244.
- Payne, M. (2020). *Modern sosyal hizmet kuramı*, Çev. Ed. Kasım Karataş. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması: temel teknikler ve ilkeler*, Çev. Ed. Durdu Baran Çiftci. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sheldon, B. (1978). Theory and practice in social work: a re-examination of a tenuous relationship. *British Journal of Social Work*, 8 (1), 1-22.
- Sheppard, M. (1995). Social work, social science and practice wisdom. *British Journal of Social Work*, 25 (3), 265-293.
- Simon, B. L. (1994). Are theories for practice necessary? Yes!. *Journal of Social Work Education*, 30 (2), 144-148.
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri: uygulama için bir giriş*, Çev. Ed. Abdullah Karatay. Ankara: Nika Yayınevi.
- Tekin, H. H. (2016). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116.
- Thompson, N. (2000). *Theory and practice in human services*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Thyer, B. A. (1994). Are theories for practice necessary? No!. *Journal of Social Work Education*, 30 (2), 148-151.
- Thyer, B. A. (2001). What is the Role of Theory in Research on Social Work Practice?. *Journal of Social Work Education*, 37 (1), 9-25.
- Trevithick, P. (2008). Revisiting the knowledge base of social work: a framework for practice. *British*

Journal of Social Work, 38 (6), 1212–1237.

Tsang, N. M. (1998). Beyond theory and practice integration in social work: lessons from the west. International. International Social Work, 41 (2), 169-180.

Tuncay, T. (2019). Sosyal çalışma müdahalesinin etkileri ve teori kullanımı. Sosyal Hizmet Magazin, Mart, 1212–1237.

Tuncay, T. (2020). Sosyal hizmette uygulama teorilerinin genel çerçevesi. Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımları, Ed. Semra Saruç, Hüsnünur Aslantürk. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını 3-28.

Zengin, O. ve Çalış, N. (2017). Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları ve çalışma koşulları. Toplum ve Sosyal Hizmet, 28 (1), 47-68.